

MARIA KUCZKOWSKA
Biblioteka Uniwersytecka
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
e-mail: maria.kuczowska@amu.edu.pl
ORCID 0000-0003-2681-4945

ZMIANA PARADYGMATU DZIAŁANIA WSPÓŁCZESNEJ BIBLIOTEKI NAUKOWEJ W WYBRANYCH OBSZARACH INFORMACJI I KOMUNIKACJI NAUKOWEJ W ŚWIETLE BADANIA ANKIETOWEGO

Maria Kuczowska, mgr, polonistka, bibliotekarka. W latach 2003-2020 zatrudniona w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, a od 2020 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. W swojej pracy porusza się po zagadnieniach współczesnego bibliotekarstwa naukowego – specjalistka w zakresie bibliograficznych baz danych i Otwartej Nauki. Członkini ministerialnego Zespołu doradczego do spraw Polityki otwartego dostępu do danych badawczych finansowanych ze środków publicznych. Opublikowała m.in. *Otwarta nauka – otwarte dane badawcze – nowe zadania bibliotek naukowych: raport z badania pilotażowego* („Przeгляд Biblioteczny”, 2022); *Otwarte dane badawcze: sondażowa analiza doświadczeń i potrzeb pracowników Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu* („Przeгляд Biblioteczny”, 2021); *Funkcjonowanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w otwartej przestrzeni – dwa lata doświadczeń* („Forum Bibliotek Medycznych”, 2012); *Doskonalenie zawodowe bibliotekarzy we własnej placówce na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu* („Forum Bibliotek Medycznych”, 2011).

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteka naukowa. Bibliografia. Bibliometria. Bazy danych. Sprawozdawczość do POL-onu. Otwarta nauka. Platformy wydawnicze czasopism naukowych. Badanie ankietowe.

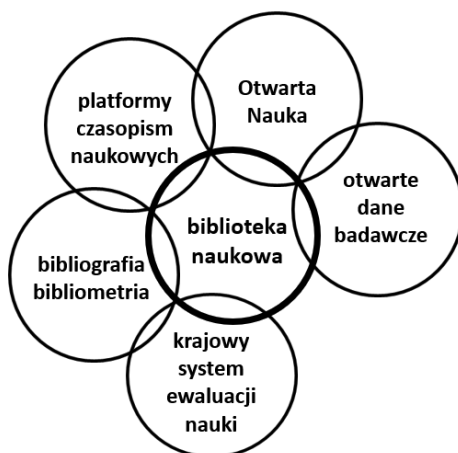
ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Zmiana paradygmatu współczesnej biblioteki naukowej w wybranych obszarach informacji i komunikacji naukowej to przede wszystkim wyjście poza standardowe zadania biblioteki i wkroczenie w nowe rejony, często nawet fizycznie zlokalizowane poza budynkiem biblioteki. Dzisiejsza biblioteka naukowa wchodzi w kooperację z innymi działami uczelni, koncentrując się na zadaniach, które wymagają od bibliotekarzy zupełnie nowych kompetencji. Zmiana ta szczególnie widoczna jest w kilku obszarach, które można podzielić na pięć grup: działalność bibliograficzna i bibliometryczna; wsparcie macierzystej uczelni związane ze sprawozdawczością do Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on; propagowanie idei Otwartej Nauki; zaangażowanie w działalność związaną z otwartymi danymi badawczymi; uruchamianie platform wydawniczych czasopism naukowych. Zakładając pewną ogólność w sformułowanych pytaniach, poproszono dyrektorów polskich bibliotek szkół wyższych oraz instytutów i placówek naukowych o wypełnienie ankiety, której celem badania było potwierdzenie zmian, jakie zachodzą w bibliotekach naukowych. **Metoda** – W przeprowadzonym badaniu wykorzystano technikę ankiety i narzędzie w postaci kwestionariusza online, który składał się z 14 pytań. Wiadomość z prośbą o wypełnienie anonimowej i jednorazowej ankiety została wysłana na skrzynki mailowe dyrektorów 169 bibliotek szkół wyższych i placówek naukowych. **Wnioski** – Przeprowadzone badanie potwierdziło zaangażowanie bibliotek naukowych w szereg różnorodnych i nowych zadań, które wymagają od bibliotekarzy nieustannego podnoszenia kompetencji, a także współpracy z innymi jednostkami uczelnianymi. Najbardziej znacząca zmiana, to wyjście poza schemat pracy: „bibliotekarz w bibliotece i dla biblioteki”.

WPROWADZENIE

Transformacje, jakim podlegały biblioteki w ostatnich kilkudziesięciu latach, były niezwykle dynamiczne, a gruntowne przeobrażenia związane z komputeryzacją oraz rozwojem Internetu dotyczyły wszystkich typów bibliotek – naukowych, publicznych, a nawet szkolnych. Warto jednak zwrócić uwagę, iż na naszych oczach dokonuje się kolejna, i pewnie nie ostatnia, zmiana paradygmatu współczesnej biblioteki naukowej, a dotyczy ona przede wszystkim wyjścia poza standardowe zadania biblioteczne i wkroczenia w nowe obszary, często nawet fizycznie zlokalizowane poza budynkiem biblioteki. W zmianie tej wyraźnie widać, iż biblioteka naukowa oddala się niejako (ale też nie odchodzi zupełnie) od popularnej jeszcze kilka lat temu idei biblioteki jako „trzeciego miejsca” (Chachlikowska, 2016; Jędrzych, 2015; Wojciechowska & Orzoł, 2020) i wchodzi w kooperację z innymi jednostkami uczelni (np. biurami wsparcia nauki, centrami projektów, wydawnictwami, działami finansowymi), a nawet systemami zewnętrznymi (np. Zintegrowany System Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on), koncentrując się na zadaniach, które wymagają zupełnie nowych kompetencji, a dla „purystów bibliotecznych” niewiele mają wspólnego z pracą bibliotekarza.

Zmiana paradygmatu biblioteki naukowej – zapoczątkowana pod koniec XX w. procesem komputeryzacji bibliotek, czego wymiernym efektem jest m.in. zdalny dostęp do zasobów i usług bibliotecznych – wchodzi na kolejny poziom. Jeśli w przypadku bibliotek szkół wyższych użytkownika zdefiniujemy jako uczelnię, wówczas okaże się, iż biblioteki naukowe odpowiadają na bardzo różnorodne zapotrzebowania i nieustannie poszerzają zakres usług, które mogą świadczyć dla macierzystej jednostki. Obecna zmiana paradygmatu szczególnie widoczna jest w odniesieniu do działalności informacyjnej oraz udziału bibliotek w procesie komunikacji naukowej, a powiązane z tym zadania można podzielić na pięć grup:

1. Działalność bibliograficzna i bibliometryczna.
2. Wsparcie macierzystej uczelni związane ze sprawozdawczością do Polskiej Bibliografii Naukowej, stanowiącej część Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on (POL-on).
3. Propagowanie idei Otwartej Nauki (ON).
4. Zaangażowanie w działalność związaną z otwartymi danymi badawczymi.
5. Uruchamianie platform wydawniczych czasopism naukowych.

Rys. 1. Pięć wybranych obszarów działalności współczesnych bibliotek naukowych.

Źródło: oprac. własne.

Ten nieco sztuczny podział, dokonany na użytek niniejszej publikacji, unaocznia różnorodność zadań, których podejmują się współczesne biblioteki naukowe – przy czym warto zaznaczyć, iż obszary te, pozostając odrębnymi, niekiedy nakładają się na siebie i wzajemnie korzystają ze swoich zasobów: bibliometria nie funkcjonuje bez bibliografii; krajowy system ewaluacji nauki zasilany jest dorobkiem publikacyjnym i opiera się w pewnej części na wskaźnikach bibliometrycznych; otwarte dane ba-

dawcze stanowią co prawda jeden z filarów Otwartej Nauki, jednak ze względu na złożoność zagadnienia i liczbę zadań, które generują, można rozpatrywać je osobno; platformy czasopism naukowych także korzystają ze zdobywcy Otwartej Nauki itd. (Rys. 1). Jednakże zadaniem niniejszej publikacji nie jest rozpatrywanie wzajemnych korelacji pomiędzy tymi obszarami, a raczej ukazanie tego, jak bardzo zaangażowanie w nowe typy działalności wpłynęło na zmianę paradygmatu współczesnej biblioteki naukowej. Ponadto należy wziąć pod uwagę, iż zaprezentowany model korelacji różnych zadań bibliotecznych nie ma charakteru ostatecznego, może ulec zmianie m.in. pod wpływem czynników zewnętrznych – np. jeśli Ministerstwo Edukacji i Nauki (MEiN) wprowadzi obowiązek sprawozdawania danych badawczych do POL-onu poprzez obsługiwane przez biblioteki systemy informatyczne.

Warto także podkreślić, iż zagadnienia omówione w niniejszym artykule mają dobrze ugruntowaną pozycję w polskim bibliotekarstwie naukowym, nie stanowią nowości, jednakże w ostatnich latach przechodzą istotne zmiany, które warto odnotować, ponieważ generują one kolejne zadania, wymagają od bibliotekarzy nowych kompetencji oraz współpracy z innymi jednostkami uczelni – tak jest np. w przypadku funkcjonujących od lat instytucjonalnych baz bibliograficznych, które ostatnimi czasy zmieniają swój charakter w związku z coraz szerszym zastosowaniem w bazach danych systemów typu Current Research Information System (CRIS). Nowością nie jest także zainteresowanie biblioteki naukowej zagadnieniami związanymi z Otwartą Nauką, jednakże dotychczas koncentrowało się ono głównie na tzw. ruchu Open Access. Warto odnotować, iż w ostatnich kilku latach nastąpiło radykalne przesunięcie akcentów – przy dalszym zainteresowaniu tematyką Open Access – zauważalne jest bardzo duże zaangażowanie bibliotekarzy w zagadnienia związane z otwartymi danymi badawczymi, co także powoduje konieczność podnoszenia kwalifikacji, innych niż klasycznie bibliotekarskie oraz nierzadko współpracy wewnątrzuczelnianej (tworzenie Centrów Kompetencji Otwartej Nauki lub zespołów ds. zarządzania danymi badawczymi). Nieco inaczej jest przypadku działalności wydawniczej bibliotek – nie zapominając o tzw. wydawnictwach własnych, biblioteki, tworząc platformy wydawnicze czasopism uczelnianych, aktywnie włączają się w proces komunikacji naukowej jednostki macierzystej.

Zaprezentowanie jednocześnie tak różnorodnych obszarów działalności bibliotek naukowych wymagało dość dużego poziomu ogólności – tak też skonstruowano pytania zawarte w ankiecie rozesłanej do respondentów, której wyniki zostaną omówione w niniejszej publikacji. Jednakże właśnie dzięki temu zabiegowi możliwe stało się spojrzenie na działalność współczesnych bibliotek naukowych z pewnej perspektywy oraz ukazanie zmian, jakie zachodzą obecnie w sposobach ich funkcjonowania.

METODY

UCZESTNICY I PROCEDURA

Badaniem ankietowym zostali objęci dyrektorzy polskich bibliotek uczelni wyższych oraz instytutów i placówek naukowych. Pytania zawarte w ankiecie obejmowały bardzo różnorodne zagadnienia, dlatego też założono, iż to dyrektorzy bibliotek posiadają kompleksową wiedzę o pracy podległych im jednostek. Wiadomość z prośbą o wypełnienie anonimowej i jednorazowej ankiety została wysłana na skrzynki mailowe dyrektorów 169 bibliotek szkół wyższych oraz instytutów i placówek naukowych. Listę adresatów sporządzono na podstawie spisu członków Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (KDBASP). Jednakże w związku z tym, iż nie wszystkie polskie biblioteki naukowe są członkami KDBASP, listę uzupełniono na podstawie znajdującego się w POL-onie wykazu instytucji systemu szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce. Należy uściślić, iż do badania włączono także biblioteki instytutów i placówek naukowych, które w wielu przypadkach realizują zadania analogiczne do bibliotek uczelnianych, mimo iż formalnie powiązane są z jednostkami naukowymi innego typu, np. Biblioteka Naukowa Instytutu Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi zajmuje się zadaniami związanymi z Otwartą Nauką, danymi badawczymi, bibliometrią, prowadzi bazę publikacji pracowników IMP, jest także członkiem konsorcjum Polska Platforma Medyczna.

Zwrotność ankiety, niestety, nie była zbyt wysoka: uzyskano 47 odpowiedzi, co stanowi 28% próby badawczej, dlatego też wyniki nie mają charakteru wiążącego dla całej grupy i wskazują na pewien trend w rozwoju bibliotek naukowych. Największą liczbę odpowiedzi otrzymano z bibliotek uniwersyteckich (12), technicznych (8) oraz instytutów lub placówek naukowych (7). Na wypełnienie ankiety zdecydowali się także respondenci z bibliotek: artystycznych (4), ekonomicznych (4), medycznych (3), Polskiej Akademii Nauk (3), rolniczych (2), Akademii Wychowania Fizycznego (2), morskich (1) oraz wojskowych (1).

W przeprowadzonym badaniu wykorzystano technikę ankiety i narzędzie w postaci kwestionariusza online, który składał się z 14 pytań (pytania zamknięte jednokrotnego wyboru oraz jedno pytanie otwarte). Badanie trwało od 13 lutego do 1 kwietnia 2023 r.

WYNIKI

Wyniki ankiety, w celu zapewnienia większej przejrzystości tekstu, zaprezentowano zgodnie z wymienionymi we wprowadzeniu pięcioma obszarami aktywności współczesnych bibliotek naukowych, które stanowią: działalność bibliograficzna i bibliometryczna, sprawozdawczość do

POL-onu, propagowanie idei Otwartej Nauki, zaangażowanie w działalność związaną z otwartymi danymi badawczymi, obsługa platform wydawniczych czasopism naukowych. Każde z omawianych zagadnień zostało poprzedzone krótkim opisem wprowadzającym.

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOGRAFICZNA, SPRAWOZDAWCZA I BIBLIOMETRYCZNA BIBLIOTEK NAUKOWYCH

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOGRAFICZNA I SPRAWOZDAWCZA

Z przedstawionego zestawu pięciu wybranych obszarów działalności współczesnych bibliotek naukowych najdłużej w tradycyjnym bibliotekarstwie zakorzeniona jest działalność bibliograficzno-dokumentacyjna. Warto zauważyć, iż to właśnie klasyczny warsztat bibliotekarski pozwala bibliotekarzom dość łatwo adaptować się do nowych zadań – ustandaryzowana struktura opisu metadanych w bazach danych stanowi w istocie nowszą wersję opisu bibliograficznego. Biblioteki, dzięki swojej zdolności dostosowywania się do wymogów współczesności, umiejętnie przeszły od tradycyjnych bibliografii drukowanych do katalogów bibliotecznych online oraz bibliograficznych baz danych (Sanetra, 2017).

Początkowo – za umowną cezurę przyjmijmy 1945 r., choć wiadomo, iż polska tradycja bibliograficzna jest o wiele dłuższa – dokumentacja dorobku piśmienniczego macierzystej uczelni prowadzona była przez biblioteki w formie drukowanej: spisy publikacji stanowiły część roczników uczelnianych, czasem drukowane były także jako odrębne wydawnictwa (książki). Warto też wspomnieć o swego rodzaju znaku czasów – bibliografie uczelniane ok. 2000 r. pojawiały się na płytach CD. Przełom XX/XXI w. przyniósł ważną zmianę – w okresie tym zaczęły pojawiać się uczelniane bazy bibliograficzne w formie elektronicznej (Woźniak & Ziółkowska, 2015), choć warto dodać, iż wówczas nie był to jeszcze trend ogólnopolski, a w tego rodzaju działalności przodowały biblioteki uczelni ściśle sprofilowanych, np. medycznych, które także najwcześniej włączyły się w proces parametryzacji uczelni (Drabek, 2019; XXI Konferencja Problematyka, 2002). Dla przykładu: tworzona w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej (obecnie Uniwersytet Medyczny) w Poznaniu baza Bibliografia Publikacji AM w Poznaniu dostępna była w sieci lokalnej biblioteki już w 1994 r., a w Internecie udostępniono ją w 1996 r. (Piotrowicz, 2002). W kolejnych latach nastąpił wysyp uczelnianych baz bibliograficznych prowadzonych przez biblioteki.

Twórcy systemu Expertus, z którego w pewnym okresie korzystała większość polskich bibliotek prowadzących uczelniane bazy publikacji, podkreślali, iż elementem powodującym stałą konieczność moderniza-

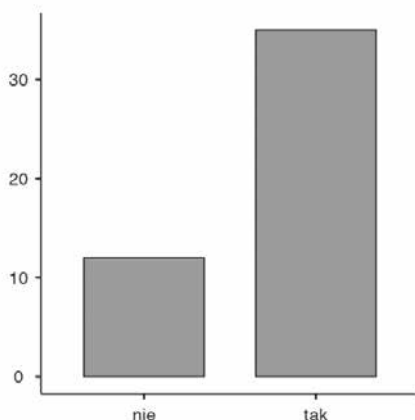
cji baz były przede wszystkim wymogi wynikające z obowiązków sprawozdawczych – pola rekordu bibliograficznego poszerzano o informacje o wskaźnikach bibliometrycznych, a także uzupełniano opis bibliograficzny o podział formalny (np. artykuł, monografia, rozdział) i merytoryczny dokumentów (np. praca oryginalna, pogładowa) (Głębocki & Pietruszewski, 2017). Z czasem stałe poszerzanie rekordu bibliograficznego publikacji o kolejne pola metadanowe okazało się niewystarczające – uczelnie potrzebowały kompleksowej informacji o całym procesie związanym z badaniami naukowymi prowadzonymi we własnych jednostkach, nie tylko o publikacjach naukowych. Odpowiedzią na tego typu zapotrzebowanie są bazy danych typu CRIS, służące zarządzaniu informacją o nauce i agregujące dane o wielu aspektach działalności naukowej i okołonaukowej uczelni. Bazy danych typu CRIS zawierają informacje o publikacjach, wynikach badań, prowadzonych na uczelni projektach, współpracy pomiędzy instytucjami, służą także przekazywaniu informacji do systemów centralnych odpowiedzialnych za finansowanie nauki, np. do krajowego systemu CRIS, czyli Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on. Co niezwykle ważne, zarządzanie systemami typu CRIS wymaga współdziałania wielu jednostek uczelni (w tym bibliotek), a możliwe jest m.in. dzięki interoperacyjności systemu (Castro, 2021). Według katalogu systemów informacji o aktywności badawczej Directory of Research Information Systems (DRIS) w 2023 r. aż 44 z 46 funkcjonujących na polskich uczelniach systemów typu CRIS opartych jest na stworzonym przez Politechnikę Warszawską oprogramowaniu Omega-PSIR – Baza Wiedzy, a wyjątek stanowią krajowy system CRIS POL-on oraz instytucjonalny CRIS – Most Wiedzy na Politechnice Gdańskiej, które oparte są na innych, wewnętrznych systemach (DRIS, 2023). Natomiast 8 polskich szkół wyższych korzysta z oprogramowania Sciencecloud PCG Academia (PCG Academia, 2023).

Jednostkami odpowiedzialnymi za funkcjonowanie baz danych typu CRIS są zazwyczaj biblioteki naukowe, a współpraca z innymi komórkami organizacyjnymi, np. biurami projektów, kadrami zależna jest od liczby modułów zaimplementowanych do baz na poszczególnych uczelniach. Należy także zaznaczyć, iż funkcjonujące na polskich uczelniach bazy danych typu CRIS nie są oczywiście jedynymi systemami informatycznymi umożliwiającymi spełnienie obowiązku sprawozdawczego do POL-onu.

Ankiętę skierowaną do uczestników badania rozpoczęto od pytań dotyczących zagadnień związanych z działalnością bibliograficzną i bibliometryczną bibliotek naukowych oraz ze sprawozdawczością do POL-onu.

Zgodna z oczekiwaniami była odpowiedź na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece istnieje jednostka/komórka odpowiedzialna za prowadzenie bazy dorobku naukowego uczelni?* – 35 respondentów odpowiedziało twierdząco, iż w ich bibliotece istnieje jednostka/komórka odpowiedzialna za prowa-

dzenie bazy bibliograficznej, natomiast 12 ankietowanych udzieliło odpowiedzi negatywnej (Rys. 2). Potwierdzono zatem, iż biblioteki naukowe w zdecydowanej większości są odpowiedzialne za dokumentację dorobku naukowego instytucji macierzystej.

Rys. 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece istnieje jednostka/komórka odpowiedzialna za prowadzenie bazy dorobku naukowego uczelni?*

Źródło: oprac. własne.

Odpowiedzi udzielone przez uczestników badania na opcjonalne pytanie: *Czy prowadzona w Pani/Pana bibliotece baza danych rejestruje wyłącznie dorobek publikacyjny?*, obrazują kolejną zmianę: prowadzone przez biblioteki uczelniane bazy publikacji stopniowo zmieniają swój charakter i z baz typowo bibliograficznych, rejestrujących dorobek piśmienniczy, ewoluują w kierunku baz gromadzących także inne rodzaje działalności naukowej uczelni. Na powyższe pytanie 19 respondentów odpowiedziało twierdząco, iż bazy prowadzone przez biblioteki rejestrują także inne rodzaje działalności, natomiast 20 ankietowanych udzieliło odpowiedzi przeczącej.

Transformacja tradycyjnych baz bibliograficznych w bazy danych typu CRIS jest trendem dość zauważalnym, choćby ze względu na wspomnianą powyżej liczbę bibliotek zarejestrowanych w katalogu systemów informacji o aktywności badawczej DRIS. Poszerzanie funkcji prowadzonych przez biblioteki baz uwidacznia się także w odpowiedziach respondentów na opcjonalne pytanie: *Czy prowadzona w Pani/Pana bibliotece baza danych jest rozwiązaniem typu CRIS (Current Research Information System) i posiada:*

- *moduł publikacji i/lub dzieł artystycznych* – 26 ankietowanych udzieliło odpowiedzi twierdzącej; 7 ankietowanych odpowiedziało, iż baza nie ma takiego modułu;

- *moduł danych badawczych* – według 13 respondentów baza posiada taki moduł, a zdaniem 18 badanych nie posiada;

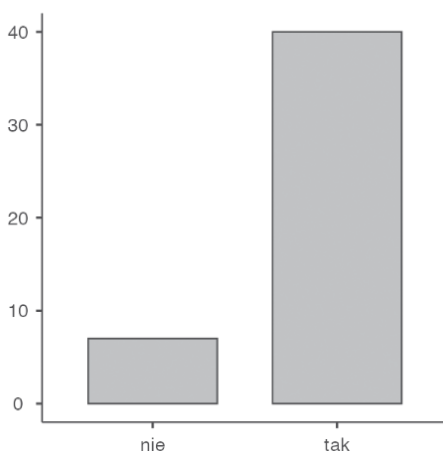
– *moduł Systemu Oceny Pracowniczej* – 8 uczestników badania odpowiedziało, iż baza ma taki moduł; natomiast według 19 ankietowanych baza nie ma takiego modułu;

– *moduł patentów* – 18 respondentów odpowiedziało twierdząco, iż baza posiada taki moduł, zdaniem 14 badanych baza nie ma takiego modułu;

– *moduł projektów*: – 13 ankietowanych udzieliło odpowiedzi twierdzącej, natomiast 17 uczestników badania odpowiedziało przecząco.

Rzadko zdarza się, iż biblioteka jest odpowiedzialna samodzielnie za tak wiele modułów – w wielu przypadkach konieczna jest kooperacja biblioteki z innymi jednostkami uczelnianymi, np. biurami projektów, centrami wsparcia nauki czy kadrami, dzięki czemu możliwe jest monitorowanie całości prac związanych z działalnością naukową uczelni.

Odpowiedź na pytanie: *Czy Pani/Pana biblioteka jest zaangażowana w prace związane ze sprawozdawczością do Polskiej Bibliografii Naukowej, która stanowi część Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on?*, obrazuje kolejną zmianę zadań, których podejmują się biblioteki naukowe – 40 respondentów odpowiedziało twierdząco na powyższe pytanie, a 7 badanych udzieliło odpowiedzi negatywnej (Rys. 3). Zatem większość bibliotek naukowych czynnie uczestniczy w pracach związanych z eksportem danych do systemu POL-on.

Rys. 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy Pani/Pana biblioteka jest zaangażowana w prace związane ze sprawozdawczością do Polskiej Bibliografii Naukowej, która stanowi część Zintegrowanego Systemu Informacji o Nauce i Szkolnictwie Wyższym POL-on?*

Źródło: oprac. własne.

Pisząc o roli biblioteki naukowej w procesie sprawozdawczości do POL-onu należy podkreślić, iż to merytoryczne wsparcie przez biblioteki zostało w wielu przypadkach dostrzeżone i docenione przez władze szkół

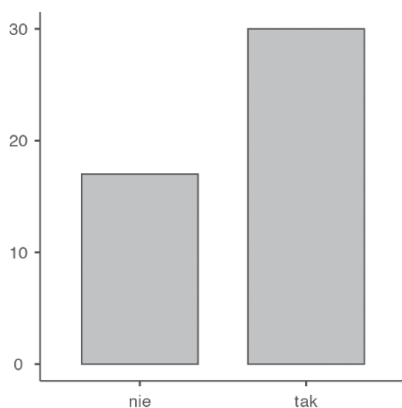
wyższych. Nastąpiła tu zmiana postrzegania biblioteki z wyłącznie dystrybutora książek lub czasopism (swoistego dostawcy treści) na merytorycznego partnera. Biblioteka zyskała na uczelni nową pozycję, a być może i w kilku przypadkach dostrzeżono potrzebę jej istnienia, wszak w dobie zasobów elektronicznych i wyszukiwarek internetowych niekiedy podważa się sens jej utrzymywania w strukturze uczelni. Natomiast sami bibliotekarze, eksperci w zakresie zarządzania metadanymi, dbający o wysoką jakość gromadzonych danych, musieli także wyjść poza tradycyjnie rozumiane bibliotekarstwo i pogłębić wiedzę w innych obszarach. Z drugiej strony warto także zauważyć, iż uczelnia może dokonać transportu danych do POL-onu bez udziału biblioteki.

USŁUGI BIBLIOMETRYCZNE

Ilościowe badanie nauki to z pewnością zagadnienie kontrowersyjne – np. przedstawiciele naukowego środowiska medycznego mierzą wartość dorobku naukowego prawie wyłącznie według wskaźnika Impact Factor, a przedstawiciele nauk humanistycznych wręcz przeciwnie, patrzą z nieufnością na różnorodne wskaźniki bibliometryczne. Pomijając kontrowersyjność zagadnienia, należy odnotować, iż w koszyku usług bibliotek naukowych znajduje się także wykonywanie analiz bibliometrycznych. Ta dość wąska specjalizacja bibliotekarska wymaga także sporych kompetencji, do których należą m.in.:

- sprawne posługiwanie się bazami danych Web of Science oraz Scopus, w tym narzędziami analitycznymi InCites i SciVal; wyszukiwarką Google Scholar wraz z narzędziem Publish or Perish (*h-index*, cytowania);
- znajomość różnych wskaźników bibliometrycznych (np. Journal Impact Factor, CiteScore, SNIP, SJR, Category Normalized Citation Impact, Journal Citation Indicator);
- znajomość polskiej punktacji ministerialnej bieżącej oraz historycznej (w tym punktacji nieistniejącego już Komitetu Badań Naukowych);
- znajomość rozporządzeń wewnątrzuczelnianych związanych z wykonywaniem analiz bibliometrycznych.

Analizy bibliometryczne przygotowywane przez biblioteki mogą dotyczyć zarówno oceny dorobku publikacyjnego pojedynczych naukowców (wykonywane np. do postępowania awansowego, uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego i tytułu profesora), jak i odnosić się do zagadnień bardziej złożonych, związanych np. z analizą publikacji pracowników całej uczelni pod przyjętymi warunkami.

Rys. 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece istnieje jednostka/komórka odpowiedzialna za wykonywanie analiz bibliometrycznych?*

Źródło: oprac. własne.

Odpowiedź na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece istnieje jednostka/komórka odpowiedzialna za wykonywanie analiz bibliometrycznych?*, potwierdza proces zmian i zaangażowanie coraz większej liczby bibliotek w działalność bibliometryczną – 30 respondentów odpowiedziało twierdząco, iż w bibliotece funkcjonuje zespół zajmujący się wykonywaniem analiz bibliometrycznych, natomiast 17 ankietowanych udzieliło odpowiedzi przeczącej (Rys. 4).

Zakresu wykonywanych analiz bibliometrycznych dotyczyło opcjonalne pytanie: *Jeśli w Pani/Pana bibliotece wykonywane są analizy bibliometryczne, to czy są to: – usługi wykonywane dla środowiska naukowego uczelni macierzystej; – usługi komercyjne dla osób z zewnątrz uczelni?* Na powyższe pytanie 33 ankietowanych odpowiedziało, iż w ich jednostce sporządza się analizy bibliometryczne tylko dla środowiska naukowego własnej uczelni, natomiast 4 uczestników badania wskazało, iż biblioteka wykonuje komercyjne usługi bibliometryczne także dla osób spoza uczelni.

Silne powiązanie wskaźników bibliometrycznych z niektórymi dyscyplinami nauki spowodowało, iż początkowo usługi bibliometryczne wykonywane były głównie przez biblioteki uczelni sprofilowanych, np. medycznych czy technicznych. Jednakże w ostatnich latach zauważalna jest kolejna zmiana – analizy bibliometryczne wykonywane są coraz częściej również przez biblioteki klasycznych uniwersytetów. Warto także odnotować, iż w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu we wrześniu 2022 r. powstało pierwsze w Polsce Centrum Naukometryczne BUP, które wraz z biblioteką tworzy Pracownia Komunikacji Naukowej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jest to kolejny przykład pozastandardowych działań bibliotecznych, w których to biblioteka wchodzi w kooperację z inną jednostką uczelnianą.

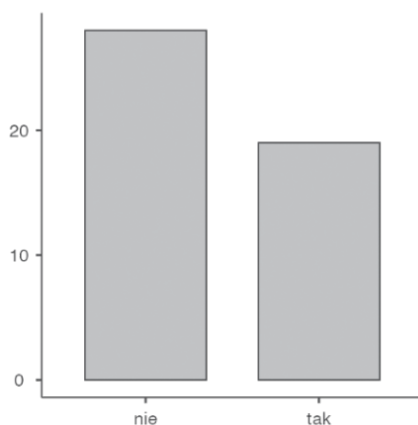
OTWARTA NAUKA

Pisząc o rozwoju Otwartej Nauki (ON) zawsze należy wspomnieć o oddolnym ruchu społecznym, tzw. Open Access Movement, który narodził się w latach 90. XX w. i propagował ideę nowego sposobu komunikacji naukowej, gwarantującej wolny i darmowy dostęp do wyników badań i publikacji naukowych finansowanych ze środków publicznych. Czynnikiem wspomagającym rozwój idei Open Access (OA) był postęp technologiczny – szerokie udostępnianie nauki możliwe stało się przede wszystkim dzięki rozwojowi Internetu (Bednarek-Michalska, 2010). Warto przypomnieć, iż do rozwoju idei Open Access przyczynili się głównie naukowcy oraz bibliotekarze. Ruch Open Access, poszerzany stopniowo o kolejne poziomy otwartości w komunikacji naukowej, z czasem przekształcił się w nurt Otwartej Nauki, która znalazła się w kręgu zainteresowania nie tylko instytucji finansujących badania naukowe (np. Narodowe Centrum Nauki), czy Komisji Europejskiej (*Dyrektywa Parlamentu Europejskiego...*, 2019), ale także UNESCO (*UNESCO Recommendation...*, 2021). Dzięki niestandardowemu spojrzeniu na zadania bibliotek część bibliotekarzy aktywnie włączyła się w propagowanie idei OA/ON już u jej zarania. Natomiast w ostatnich latach bodźcami, które znacząco wpłynęły na zapoznanie się z ideą OA/ON większej liczby pracowników bibliotek – nie tylko entuzjastów OA/ON – były czynniki zewnętrzne, to np. działania i rozporządzenia ministerialne, np.:

- od kilkunastu lat biblioteki naukowe odpowiedzialne są za organizację dostępu do finansowanego przez Ministerstwo Edukacji i Nauki (dawniej Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego) programu Wirtualna Biblioteka Nauki;
- w 2015 r. bibliotekarze, zobligowani rozporządzeniem MNiSW związanym ze sprawozdawczością do POL-onu za lata 2013-2016, skrzętnie uzupełniali w bazach bibliograficznych informacje o otwartym dostępie do publikacji (*Rozporządzenie MNiSW*, 2015), przechodząc przy okazji przyspieszony kurs zapoznawania się z warunkami licencji Creative Commons;
- w grudniu 2021 r. Minister Edukacji i Nauki wydał *Rozporządzenie* zobowiązujące uczelnie do wprowadzania do POL-onu informacji o kosztach Open Access dla czasopism i monografii naukowych za lata 2020-2021 (*Rozporządzenie MEiN*, 2021). I tym razem wiele bibliotek – co ważne, we współpracy z uczelnianymi kwesturami – uzupełniało w bazach danych informacje o opłatach za publikacje, podając także źródło ich finansowania.

Blok zagadnień poświęconych w ankiecie Otwartej Nauce rozpoczął od pytania: *Czy w Pani/Pana bibliotece znajduje się jednostka/komórka odpowiedzialna za zagadnienia Otwartej Nauki?* Na powyższe pytanie 19 responden-

tów odpowiedziało twierdząco, iż w ich bibliotece działa taka jednostka, natomiast 28 udzieliło odpowiedzi przeczącej (Rys. 5).

Rys. 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece znajduje się jednostka/komórka odpowiedzialna za zagadnienia Otwartej Nauki?*

Źródło: oprac. własne.

Mimo iż idea Otwartej Nauki znacząco wpłynęła na funkcjonowanie współczesnej biblioteki naukowej (Kuczkowska & Theus, 2022), to dopiero zadania związane z otwartymi danymi badawczymi spowodowały większą współpracę biblioteki z innymi jednostkami uczelnianymi – z działami prawnymi, informatycznymi, centrami projektów czy też z biurami inspektora ochrony danych i bezpieczeństwa informacji. Współpraca ta przybiera różnorodne formy – mogą to być np. Centra Kompetencji Otwartej Nauki (funkcjonujące m.in. w Bibliotece Politechniki Gdańskiej) lub też zespoły ds. danych badawczych (powołane np. w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu czy też w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu).

OTWARTE DANE BADAWCZE

Rozwój technologiczny ostatnich kilkudziesięciu lat pociąga za sobą rozliczne konsekwencje – zarówno pozytywne, jak i negatywne. XXI w. to z pewnością okres olbrzymiej produkcji i nadprodukcji danych, wytwarzanych nieustająco przez jednostki, naukę czy przemysł. Dane posiadają olbrzymi potencjał, ale ich produkcja bywa także bardzo kosztowna, na co zwróciła uwagę m.in. Komisja Europejska. Zgodnie z ideą Otwartej Nauki – i co bardzo ważne, z rozporządzeniem Komisji Europejskiej – dane badawcze, które powstały jako rezultat pracy naukowej finansowanej z środków publicznych, powinny być udostępniane w Internecie w otwartym formacie, który umożliwia ponowne ich wykorzystanie do dowolnego celu z poszanowaniem obowiązującego prawa (*Dyrektywa*

Parlamentu Europejskiego..., 2019). Rewolucja w świecie nauki związana z otwieraniem danych badawczych ma także swoje implikacje w działalności bibliotek naukowych. Na świecie nową rolę bibliotek, związaną z otwieraniem i udostępnianiem danych, dostrzegano już ponad dekadę temu (Lyon, 2012). W Polsce bodźcem zewnętrznym – niezależnym od wieloletniego zaangażowania bibliotekarzy w propagowanie idei OA/ON – były wytyczne NCN dla wnioskodawców do uzupełnienia Planu zarządzania danymi z 2019 r., w których to bibliotekarzy akademickich wskazano jako siłę wsparcia przy wypełnianiu tejże formatki (*Wytyczne NCN dla wnioskodawców...*, 2020). W kolejnych latach wielu bibliotekarzy ekspresowo zdobyło nowe kompetencje, stając się (może nieco na wyrost i nie zawsze formalnie) *data stewardami*. Obecnie realizacja wsparcia, jakiego udzielają biblioteki naukowcom w zakresie danych badawczych, przebiega dwutorowo, jako:

- tworzenie infrastruktur do przechowywania i udostępniania danych, czyli instytucjonalnych repozytoriów danych badawczych,
- wsparcie naukowców w wypełnianiu Planu zarządzania danymi.

Repozytoria publikacji naukowych mają w polskich bibliotekach uczelnianych już dość długą tradycję (*vide* funkcjonujące od 2010 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu repozytorium AMUR). Nowość stanowią natomiast repozytoria danych badawczych, dlatego też w ankiecie zawarto pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece prowadzone jest instytucjonalne repozytorium danych badawczych, niekorzystające z usług repozytoriów zewnętrznych (tzw. kolekcji uczelnianych w ramach innych repozytoriów)?* Odpowiedzi udzielone przez respondentów potwierdzają, iż repozytoria danych badawczych nie są jeszcze zbyt mocno rozpowszechnione w polskich bibliotekach naukowych – 12 uczestników badania wskazało, iż w ich bibliotece prowadzone jest tego typu repozytorium, natomiast 28 ankietowanych odpowiedziało przecząco.

Inny gorący trend ostatnich lat w bibliotekach naukowych, to wsparcie naukowców w wypełnianiu Planu zarządzania danymi. Na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece znajduje się jednostka/komórka odpowiedzialna za zagadnienia związane z otwartymi danymi badawczymi, np. wspomagająca naukowców w wypełnieniu Planu zarządzania danymi?* – 19 respondentów odpowiedziało twierdząco, iż w ich bibliotekach funkcjonuje taka jednostka, natomiast 28 ankietowanych udzieliło odpowiedzi negatywnej.

Od kilku lat pewien ferment w myśleniu o zawodzie bibliotekarza wprowadzają pojawiające się określenia *data steward* oraz *data librarian* – nie do końca jeszcze skryształizowane, jednak koncentrujące się przede wszystkim na zadaniach bibliotekarza związanych z otwartymi danymi badawczymi. Na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece jest zatrudniona osoba na stanowisku:*

– *data steward* – 3 ankietowanych odpowiedziało twierdząco, a 44 przecząco;

– *data librarian* – 3 respondentów udzieliło odpowiedzi pozytywnej, natomiast 44 negatywnej.

PLATFORMY WYDAWNICZE CZASOPISM NAUKOWYCH

Działalność wydawnicza bibliotek naukowych do tej pory koncentrowała się głównie na publikowaniu tzw. wydawnictw własnych, czyli materiałów okolicznościowych, sporządzanych bibliografii dorobku naukowego uczelni, katalogów zbiorów, materiałów zjazdowych, biuletynów informacyjnych, a nawet branżowych czasopism (np. rocznik *Biblioteka* wydawany przez Bibliotekę Uniwersytecką w Poznaniu), itp. Jednakże działalność wydawnicza bibliotek zawsze była drugorzędna wobec zadań statutowych biblioteki – gromadzenia i udostępniania informacji (Derfert-Wolf, 2022).

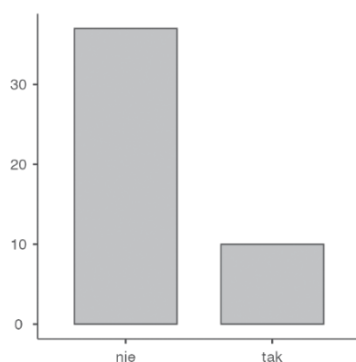
Ostatnie lata przyniosły zmianę w działalności wydawniczej bibliotek naukowych, zauważalną, aczkolwiek jeszcze niezbyt rozpowszechnioną: niektóre biblioteki prowadzą platformy wydawnicze uczelnianych czasopism naukowych w otwartych modelach publikowania. Ta nowa rola biblioteki – choć dla niektórych wydaje się być kontrowersyjna – nie umniejsza znaczenia tradycyjnych wydawnictw uczelnianych, ale oferując alternatywne usługi, uzupełnia tradycyjną działalność wydawniczą (Karwasińska, 2017). Rozwój platform wydawniczych ściśle powiązany jest z rozwojem technologii informatycznych, szczególnie Internetu, oraz z coraz większym naciskiem na publikowanie zgodne z ideą Otwartej Nauki. Biblioteka, szeroko udostępniając publikacje pracowników uczelni macierzystej, aktywnie włącza się w proces komunikacji naukowej.

Do obsługi całego procesu związanego z zarządzaniem procesem wydawniczym służą specjalistyczne platformy – najpopularniejszy obecnie system to OJS, czyli Open Journal Systems, dzięki któremu redakcja ma możliwość nadzoru nad obiegiem tekstu od chwili jego zgłoszenia aż do publikacji lub odrzucenia. System ułatwia także komunikację pomiędzy autorami, recenzentami, redakcją oraz innymi uczestnikami procesu publikacyjnego (np. tłumacz, korektor, specjalista DPD). Interfejs czasopisma online jest wzorowany na typowej strukturze czasopisma drukowanego (Rozkosz, 2014). Ponadto artykuły w czasopismach otrzymują numer DOI (Digital Object Identifier), afiliacja autora powiązana jest z indywidualnym numerem ORCID, pojawiają się informacje o wskaźnikach bibliometrycznych, jeśli czasopismo takie posiada. Bibliotekarze zajmujący się obsługą platform wydawniczych stanowią w pełni profesjonalne wsparcie dla redakcji czasopism.

Obecnie platformami wydawniczymi czasopism naukowych poszczycić się mogą np. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu – Platforma Otwar-

tych Czasopism Naukowych UAM PRESSto, Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego – platforma Czasopisma Uniwersytetu Opolskiego, czy Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego – Uniwersyteckie Czasopisma Naukowe (UCN). Warto też zwrócić uwagę na jeszcze inny model: wydawnictwa, w których funkcjonują platformy czasopism naukowych, stanowią odrębne jednostki organizacyjne uczelni pozostające pod nadzorem dyrektora biblioteki – w ten sposób działają np. platforma Czasopism Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie czy też Platforma Czasopism Politechniki Lubelskiej.

Jak już wspomiano, platformy czasopism uczelnianych są stosunkowo nowym zjawiskiem w polskich bibliotekach naukowych. Niezbyt duże rozpowszechnienie tego typu działań znalazło także swoje odzwierciedlenie w wynikach ankiety. W odpowiedzi na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece istnieje zespół odpowiedzialny za funkcjonowanie platformy czasopism naukowych?* – dziesięciu respondentów udzieliło odpowiedzi pozytywnej, a 37 ankietowanych negatywnej (Rys. 6).

Rys. 6. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy w Pani/Pana bibliotece istnieje zespół odpowiedzialny za funkcjonowanie platformy czasopism naukowych?*

Źródło: oprac. własne.

Z odpowiedzi na opcjonalne pytanie: *Jeżeli w Pani/Pana bibliotece funkcjonuje platforma czasopism naukowych, proszę podać nazwę oprogramowania wykorzystywanego do jej prowadzenia?*, wynika, iż najczęściej wykorzystywane systemy to: Open Journal Systems (3), dLibra (3) oraz wewnętrzne platformy uczelniane (1).

Odpowiadając na opcjonalne pytanie o model funkcjonowania platformy: *Czy funkcjonująca w Pani/Pana bibliotece platforma czasopism naukowych dostępna jest: – w modelu otwartym; – w modelu zamkniętym?* – 10 ankietowanych udzieliło odpowiedzi, iż platforma funkcjonuje w modelu otwartym, a 5 respondentów wskazało na model zamknięty.

DYSKUSJA

Jeszcze kilkanaście lat temu od biblioteki oczekiwano, iż będzie ona dostarczała wiedzy na temat tego, jak skutecznie zarządzać informacją (selekcja, dobór źródeł, korzystanie z nowych technologii) oraz w jaki sposób radzić sobie z tzw. szumem informacyjnym. W centrum zainteresowania biblioteki zdecydowanie stał użytkownik – czytelnik, bibliotekarza traktowano jako przewodnika po świecie informacji, a sama biblioteka uznawana była za organizację uczącą się (Bosacka, 2012). Z drugiej strony, już w 2010 r. Marek Nahotko postulował zerwanie z XX-wiecznym myśleniem o bibliotece, w którym to bibliotekę rozpatrywano w kategoriach głównie usługodawczych – biblioteka: jako zasób (magazyn) zbiorów bibliotecznych; biblioteka jako centrum ekspertów, wspomagających użytkowników w wyborze i dostępie do źródeł. Autor rekomendował poszerzenie zadań przez „bliższe włączenie się bibliotekarzy w prace zespołów naukowych obsługiwanych instytucji” (Nahotko, 2010).

Współczesna biblioteka naukowa nie straciła umiejętności dostosowywania się do zmieniających się warunków i potrzeb, wszak nadal jest organizacją uczącą się, ale nastąpiło znaczne przesunięcie akcentów: indywidualny użytkownik biblioteki nadal jest ważny, jednak oswojony z nowymi technologiami nie wymaga już takiego wsparcia ze strony bibliotekarza. Oferując dalej klasyczne usługi biblioteczne, biblioteka naukowa koncentruje się w znacznie większym stopniu niż dotychczas na wsparciu uczelni macierzystej, m.in. w zaprezentowanych w niniejszej publikacji pięciu obszarach, czyli: działalności bibliograficznej i bibliometrycznej; sprawozdawczości do POL-onu; propagowaniu idei Otwartej Nauki, zaangażowaniu w działalność związaną z otwartymi danymi badawczymi oraz w obsługę platform wydawniczych czasopism naukowych. Zmiany zachodzące w bibliotece naukowej powodują także, iż wzrasta jej pozycja na uczelni. Biblioteka skoncentrowana wyłącznie na zagadnieniach wewnątrzbibliotecznych nie jest traktowana na uczelni jako partner. Biblioteka, która oferuje szereg usług z zakresu szeroko rozumianego wsparcia nauki staje się potrzebna – obecnie zdalny dostęp do zasobów bibliotecznych to za mało, wyjście biblioteki poza standardowe zadania biblioteczne wydaje się być korzystne zarówno dla biblioteki, jak i uczelni.

Na branżowych konferencjach początku XXI w. z troską pochylano się nad kwestią, czy biblioteka naukowa przetrwa? (II Konferencja Biblioteki Politechniki..., 2006; Biblioteki bez użytkowników?, 2015). Z perspektywy lat 20. XXI w. można stwierdzić: tak, biblioteka naukowa istnieje i świetnie funkcjonuje, a możliwe stało się to właśnie ze względu na zmianę sposobu podejścia do informacji i komunikacji naukowej – poszerzono obszar zagadnień, którymi zajmują się bibliotekarze oraz nawiązano współpracę z innymi jednostkami uczelnianymi. Najbardziej znacząca zmiana, to

wyjście poza schemat pracy: „bibliotekarz w bibliotece i dla biblioteki”. Można także przypuszczać, iż obecna zmiana paradygmatu współczesnej biblioteki naukowej w obszarze informacji i komunikacji naukowej nie jest ostateczna – kto wie, jakie zmiany w funkcjonowaniu bibliotek naukowych przyniesie dalszy rozwój sztucznej inteligencji? Czy Chat GPT wpłynie także na ewolucję bibliotek naukowych? (Cox & Tzoc, 2023).

BIBLIOGRAFIA

- II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej „Biblioteki XXI wieku, czy przetrwamy?” (2006). Łódź, 19-21 czerwca 2006 r. Materiały Konferencyjne. <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/1972/1/Biblioteki%20XXI%20wieku%20%20...czy%20przetrwamy.pdf>
- V Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Biblioteki bez użytkowników...? Diagnoza problemu” (2015). Supraśl, 14-16 września 2015 r. Pr. zbior. pod red. H. Brzezińskiej-Stec i J. Żochowskiej. Białystok. <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/handle/11320/10764>
- XXI Konferencja Problemowa „Biblioteki medyczne wobec problemu bibliometrycznej oceny dorobku naukowego uczelni” (2002). Poznań 28-29 listopada 2002 r. Materiały konferencyjne: <http://www2.bg.am.poznan.pl/inne/konferencja/materialy.php>
- Bednarek-Michalska, B. (2010). *Otwarta nauka – open access*. Koalicja Otwartej Edukacji. <https://kpbk.umk.pl/dlibra/publication/44860/edition/52395/content>
- Bosacka, M. (2012). Biblioteka akademicka jako organizacja ucząca i ucząca się. *Bibliotheca Nostra*, 1(127), 10-17. https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Bibliotheca_Nostra_slaski_kwartalnik_naukowy/Bibliotheca_Nostra_slaski_kwartalnik_naukowy-r2012-t1-n1/Bibliotheca_Nostra_slaski_kwartalnik_naukowy-r2012-t1-n1-s10-17/Bibliotheca_Nostra_slaski_kwartalnik_naukowy-r2012-t1-n1-s10-17.pdf
- Castro de, P. (2021). Roles and Competencies of CRIS Managers. *Medical Library Forum*, 14(2), 3-20. <https://doi.org/10.34738/mlf.0056>
- Chachlikowska, A. (2016). Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu jako „trzęście miejsce”. *Biblioteka*, 20(29), 153-181. <https://doi.org/10.14746/b.2016.20.10>
- Cox, Ch., Tzoc E. (2023). ChatGPT: Implications for academic libraries. *College & Research Libraries News*, 84(3), 99-102. <https://doi.org/10.5860/crln.84.3.99>
- Derfert-Wolf, L. (2022). Działalność wydawnicza bibliotek szkół wyższych w rozwoju komunikacji naukowej. *Biuletyn EBIB*, 1(202). <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/795/824>
- Drabek, A. (2019). Rola biblioteki w procesie parametryzacji uczelni. W I. Sójkowska, L. Derfert-Wolf (red.), *I Kongres Bibliotek Szkół Wyższych* (s. 1-10). Łódź, 12-14 czerwca 2019 r. Materiały Konferencyjne EBIB nr 26. https://ebibojs.pl/index.php/Mat_konf/article/view/624/663
- Directory of Research Information System (2023). <https://dSPACECRIS.EUROCRIS.ORG/cris/explore/dris>
- Głębocki, J., Pietruszewski, G. (2017). Od bibliografii publikacji do baz wiedzy – z doświadczeń autorów systemu Expertus. *Forum Bibliotek Medycznych*, 10(2), 47-53. <https://cybra.lodz.pl/dlibra/editions-content?id=19139>

- Jędrych, J. (2015). Ray Oldenburg i jego teoria trzeciego miejsca. *Warsztaty Bibliotekarskie*, 1(45). <http://warsztatybibliotekarskie.pedagogiczna.edu.pl/nr-12015-45/ray-oldenburg-i-jego-teoria-trzeciego-miejsca/>
- Karwasińska, E. (2017). Biblioteczne usługi wydawnicze – nowa rola biblioteki naukowej. W E. Kulczycki (red.), *Komunikacja naukowa w humanistyce* (s. 237-263). Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM. <https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/cfe951a0-344b-4de8-8440-f4c09a-a877d1/content>
- Kuczowska, M., Theus, M. (2022). Otwarta nauka – otwarte dane badawcze – nowe zadania bibliotek naukowych: raport z badania pilotażowego. *Przegląd Biblioteczny*, 90(3), 271-286. <https://doi.org/10.36702/pb.937>
- Lyon, L. (2012). The Informatics Transform: Re-Engineering Libraries for the Data Decade. *The International Journal of Digital Curation*, 7(1), 126-138. <https://doi.org/10.2218/ijdc.v7i1.220>
- Ministerstwo Edukacji i Nauki (2021). *Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 17 grudnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie danych przetwarzanych w Zintegrowanym Systemie Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce POL-on*. Dz.U. 2021 poz. 2364. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20210002364/O/D20212364.pdf>
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2015). *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 czerwca 2015 r. w sprawie Systemu Informacji o Nauce*. Dz.U. 2015 poz. 944. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150000944/O/D20150944.pdf>
- Nahotko, M. (2010). Metadane biblioteczne w XXI wieku. *Przegląd Biblioteczny*, 78(2), 165-178. http://pliki.sbp.pl/ac/2337_PB_2010_02.pdf
- Narodowe Centrum Nauki (2020). *Wytyczne dla wnioskodawców do uzupełnienia Planu Zarządzania Danymi w projekcie badawczym*. https://www.ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/regulaminy/wytyczne_zarzadzanie_danymi_06_2020.pdf
- PCG Academia (2023). <https://pcgacademia.pl/sciencecloud/>
- Parlament Europejski (2019). *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego*. Dz. Urz. UE L 172 z 26.06.2019. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1024&from=EN>
- Piotrowicz, A. (2002). Dokumentacja i opracowanie bibliograficzne opublikowanego dorobku naukowego pracowników naukowo-dydaktycznych Akademii. W A. Piotrowicz (red.), *Półwiecze Biblioteki Głównej 1952-2002* (s. 65-69). http://www.bg.ump.edu.pl/wydawnictwa/_1952_02/Jubileusz_065.pdf
- Rozkosz, E. (2014). Open Journal Systems – wartość dodana czasopisma. *Biuletyn EBIB*, 4(149). <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/374/393>
- Sanetra, K. (2017). *Zmiana paradygmatu gromadzenia i katalogowania w polskich bibliotekach naukowych. Wpływ nowych technologii informacyjnych*. https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/69179/sanetra_zmiana_paradygmatu_gromadzenia_i_katalogowania_w_polskich_bibliotekach_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949.locale=en>

- Wojciechowska, M., Orzoł, M. (2020). Biblioteka jako trzecie miejsce. Przykład bibliotek szkół medycznych. *Medical Library Forum*, 13(2), 3-18. <https://doi.org/10.34738/mlf.0044>
- Woźniak, B., Ziółkowska, M. (2015). Od wykazu publikacji do narzędzia parametryzacji – dokumentacja dorobku naukowego pracowników Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w zintegrowanym systemie zarządzania uczelnią. W B. Kasperek, S. Wojnarowicz (red.), *Biblioteka w czasie – czas w bibliotece. T. 2, Współczesność* (s. 111-132). Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. <http://bc.umcs.pl/dlibra/publication/36758/edition/33583/content>

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 9 listopada 2023 r.

MARIA KUCZKOWSKA
University Library
Adam Mickiewicz University in Poznań
e-mail: maria.kuczowska@amu.edu.pl
ORCID 0000-0003-2681-4945

PARADIGM SHIFT IN THE ACTIVITIES OF CONTEMPORARY RESEARCH LIBRARY IN SELECTED AREAS OF INFORMATION AND COMMUNICATION SCIENCE – SURVEY RESULTS

KEYWORDS: Research library. Bibliography. Bibliometrics. Databases. POL-on reports. Open science. Publishing platforms of scientific journals. Survey research.

ABSTRACT: Thesis/Objective – First of all, the paradigm shift in the case of a contemporary research library regarding selected areas of information and communication science means going beyond the standard tasks of libraries and entering new areas, sometimes even with a physical location out of the library premises. Today research libraries cooperate with other university units, focusing on the tasks that require completely new skills from the librarians. This change is particularly well visible in several areas belonging to 5 groups: bibliography and bibliometrics, supporting the university in reporting to POL-on system (Integrated System of Information on Science and Higher Education), promoting the Open Science; involvement in the activities related to open research data; launching publishing platforms for scientific journals. Assuming some level of generality of the questions being asked, the authors requested the directors of Polish university and research libraries to fill in a questionnaire aimed at confirming changes that currently occur in the afore-mentioned library type. **Research methods** – The authors used a survey technique and the tool of online questionnaire consisting of 14 questions. The request to fill a one-time, anonymous survey was sent to e-mail addresses of 169 directors of university and research libraries. **Conclusions** – The study confirmed the involvement of research libraries in various new tasks that require librarians to develop their skills and cooperate with other university units. Most significant change observed here is the need to go beyond the pattern „librarians in libraries and for libraries“.